

ON THE 51ST LINE OF THE TUÑUQUQ INSCRIPTION

Yong-Sōng LI*

Abstract

The Tuñuquq inscription consists of the stone steles which are still standing. The first and bigger stone contains an inscription of 35 lines. There are 27 lines on the second and smaller stone. Most parts of this inscription are well understood. However, the 51th line was already severely damaged when this inscription was discovered. The sentences in the 51th line appear differently in the publications. According to most researchers, there are two sentences in this line. According to the Chinese chronicles, Qapyan Qaghan was one of the younger brothers of Elteriš Qaghan (= Qutluy) and appointed as şad by him; Qutluy died of a disease when Qapyan Qaghan was at the age of twenty-seven; Qapyan Qaghan appointed his younger brother as the Shad of the left wing [i.e. the Tölis people] and the son of Qutluy [i.e. Bilgä Qaghan of the future] as the Shad of the right wing [i.e. the Tarduš people]. Therefore, the first sentence may be mended and read as follows, if we accept the text by Radloff:

Key words: Chinese chronicles, Qapyan Qaghan, second East Turkic Empire, Tuñuquq inscription

* Dr., Department of Asian Languages and Civilizations College of Humanities Seoul National University, Seoul, yulduz77@naver.com

Tunyukuk Yazılı'nın 51. Satırı Üzerine

Özet

Anahtar kelimeler: Çin vakayinameleri, İkinci Doğu Türk İmparatorluğu, Kap-gan Kağan, Tunyukuk Yaztı.

I. Introduction

Orkhon Turkic is the oldest Turkic dialect whose written records have come down to us.¹ It is known to us through the inscriptions found in present-day Outer Mongolia, mainly in the basin of the Orkhon River, thus being conveniently called ‘the Orkhon inscriptions’. These are the Kül Tigin, Bilgä Kagan, Tuňuquq, Išbara Tarqan (Ongi), and Küli Čor (Ikhe-Khüshötü) inscriptions.²

The Tuñuquq inscription is found by Mrs. Klementz in 1897 in the vicinity of Bain Tsokto, along the upper course of the Tola River. This monument consists of the stone steles which are still standing. The first and bigger stone contains an inscription of 35 lines. There are 27 lines on the second and smaller stone.³

This monument is obviously a memorial to Tuñuquq who worked under the first two kagans of the second East Turkic Empire. In this inscription,

1 Tekin 1968: 7.

2 Tekin 1968: 9.

3 Tekin 1968: 10.

Tuñuquq gives a brief report on the first two kagan's and his achievements, and relates the military campaigns which he, together with Elteriš and Kapgan kagans, carried on.⁴

Most parts of this inscription are well understood. However, the 51th line was already severely damaged when this inscription was discovered.⁵

II. Interpretation of the 51th line by the scholars

The sentences in the 51th line were interpreted as follows:

(1) :ନୀତି ଜୟା ଜାହିଦାଖାଗାରିଙ୍କୁମେଲା
:ଜ୍ଞାନପାତ୍ରମେଲା [Radloff 1899: 22]

kpgnkgн jtiotz jska ...ja.. nda..... rti
Капаңан каңан жәті отуз жашка äpti
kpgnkgн oldi

Капаңан каңан олурды.⁶ [Radloff 1899: 23]

“Als Kapagan Chagan sieben und dreissig Jahre alt war war er.
Kapagan Chagan erhob sich.” [Radloff 1899: 23]

“[for ገብር፡ካፋል ተከናዸ እና ተገኘነ] Diese drei Worte sind als richtig entziffert anzusehen, da deutliche Spuren aller in ihnen vorkommenden Buchstaben vorhanden sind.” [Radloff 1899: 81]

4 Tekin 1968: 10-11.

5 Many parts of this inscription are now damaged as Cengiz Alyılmaz reports as follows: "Bilge Tonyukuk yazıtları da tipki Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtları gibi bir anıt mezar külliyesi içinde bulunmaktadır. Bilge Tonyukuk adına inşa olunan bu külliyyede yazıtlar dışında insan heykelleri, sunak masasına ait işlemeli taşlar, üst tarafı parçalanmış taşbabalar, balballar, gözetleme kuleleri, barka ait tuğla ve kiremit parçaları, künklər, döşemeler bulunmaktadır. Ancak külliyyedeki eserlerin tamamı, açık alanda korumasız ve örtüsüz bırakıldıları için ciddi şekilde tahrip olmuşlardır. Bilge Tonyukuk yazıtları bu tahribat sonucunda neredeyse tamamen aşınmış; yazılı yüzeyler tabakalar hâlinde dökülmeye başlamıştır. Çetin doğa koşullarına (ısı farkı vd.) bazi bilim adamlarının güzel görüntü alabilmek amacıyla harflerin içlerini boyamaları, gölgelenmek için hayvanların yazıtların diplerine yatmaları ve yazıtlara sürtünmeleri, kuş dışıklarının meydana getirdiği asitlenmeler de ekenince söz konusu tahribat daha da artmış ve hızlanmıştır. Külliye içindeki diğer eserler de külliye de 1897, 1909, 1925 ve 1957 yıllarında yapılan kazılar yüzünden ciddi sekilde tahrip olmustur." (Alyılmaz 2005: 186)

"Yazının doğu yüzündeki bütün satırlar (51-58. Satırlar) aynı ölçüde aşınmış, yıpranmış, yağlanmış, kararmış ve okunamış hale gelmiştir. Bu yüzdeki yazılı yüzeyler de ancak parmakla yoklayarak okunabilmektedir." (Alyılmaz 2005: 225)

⁶ This word is given as ೮୪୫ ଓଲୁର୍ତ୍ତୟ in Radloff 1899: 89b.

“[for ꝑꝑ ⚡] Grosse Lücke, wo nur mit Mühe in der Mitte der Zeile ⚡ и́нда und am Ende ꝑꝑ zu erkennen sind.” [Radloff 1899: 81]

“[for ГҔИГІУЧНЧІН] Капаңан қаңан олурты ist ebenfalls schwer zu lesssen, aber doch sind von dem gössten Theile der Buchstaben deutliche Spuren zu finden, so dass ich diese Lesung ebenfalls für unzweifelhaft richtig halte.” [Radloff 1899: 81]

“Jäti отъз яшка «sieben und zwanzig Jahre alt». Mo-tscho-Chagan war somit entweder im Jahre 664 oder 666 geboren.” [Radloff 1899: 122]

- (2) "Qap(a)yan kagan [———]." [Thomsen 1924: 169]
 (3) "Kapagan kagan (...)." [Ross 1930: 42]
 (4) ɬɪɬɪ.....ɬ ⊙ɬɪɬɪɬɪɬɪɬɪɬɪɬɪɬ

ଓঁ শুভে ক্ষমতা আছে। [Orkun 1936: 117]

k^ap^ag^an k^ag^an y^eti ot^uz y^aşk^a ... a^{nda} e^rti k^ap^ag^an k^ag^an ol^urdı [Orkun 1936: 116]

“Kapagan hakan yirmi yedi yaşında ... orada .. idi. Kapagan hakan (tahta) oturdu.” [Orkun 1936: 117]

“dem Volk des Qap(a)yan-Qayan … dort … Den Qap(a)yan-Qayan setzte ich ein.” [Aalto 1958: 46]

⁷ „Thomsen übersetzt nur 'Qap(a)yan Kagan (...). Ohne bei Nacht Schlaf...'; Grønbech⁷: *qapayan qayan jeti otuz jašqa[...]anda [...]järti. qapayan qayan olurdi;...*“ [Aalto 1958: 60]

- (8) *QpGNQGN: ytiUTz:YsQa.....nta.....rti:QpGNQGNULRDi:*
 [Giraud 1961: 29]

Qapyan qayan yeti otuz yaşqa anta ärti. Qapyan qayan olurdi.
[Giraud 1961: 57]

⁷ GRØNBECH: vervielfältigter Text der Tonjukuk-Inschrift mit einer Wortliste, von Prof. KARE GRØNBECH bei seinen Vorlesungen an der Kopenhagener Universität verwendet. Ich bin Herrn Mag. art. KARE THOMSEN vielen Dank schuldig, weil er mir dieses wertvolle Material zur Verfügung gestellt hat.” [Aalto 1958: 91].

“Qapghan Qaghan devint Qaghan dans sa trentième année... Qapghan Qaghan régna.” [Giraud 1961: 64]

“Qapyan qayan yeti otuz yaşqa (qayan boltı ?). anta ärti. Qapyan qayan olurdı. Tün udımatı.

Il est sage de renoncer à combler les deux lacunes, la première de dix caractères environ, la seconde de quatre ou cinq caractères. Cependant, si l'on tient compte que le chiffre 27 peut correspondre à l'âge d'accésion au trône de Qapghan, on peut suppléer dans la première phrase : qayan boltı : «devint qaghan». La phrase qui suit la lacune : Qapyan qayan olurdı, où il faut signaler la forme de passé accompli doit vouloir dire : Qaghan régna comme qaghan.” [Giraud 1961: 115]

(9) qapyan qayan [yeti] otuz [..... anta ärti] qapyan qayan olurtdum.
[Tekin 1968: 252]

“Qapyan Kagan, at (the age of) twenty-seven, ... I enthroned Qapyan Kagan.” [Tekin 1968: 289]

(10) ... ئەپەن ئەپەن [Ergin 1970: 157]

Çapğan Kağan [yiti] otuz yaşka [..... anda erti] Çapğan Kağan olurtı [Ergin 1970: 81]

“Kapgan Kağan yirmi yedi yaşında orada idi. Kapgan Kağan oturdu.” [Ergin 1970: 44]

(11) ... ئەپەن ئەپەن [Ajdarov 1971: 323]

Çapçañ қаған... “Капаган кагану...” [Ajdarov 1971: 332]

(12) “If *otuz yaşqa*: is the correct reading in the damaged line 51 and T.'s age when Qapyan ascended the throne in 693, he must have been born in 663.” (Clauson 1971: 126)

(13) Kapgan Kagan yiti otuz yaşka [tegi çor erti :] anda [kisre kağan bolmuş] erti “Kapgan Kagan war bis zu seinem 27. Lebensjahr ein Çor (trug den Titel Çor). Später (nach seinem 27. Lebensjahr) wurde er Kagan.” [Sertkaya 1988: 55]

Kapgan Kagan olurtı “Kapgan wurde Kagan” [Sertkaya 1988: 55-56]

(14) ئەپەن ئەپەن ... ئەپەن ... ئەپەن [Tekin 1994: 20]

k(a)pg(a)n k(a)g(a)n [y(e)ti] ot(u)z nta (ä)rti : k(a)pg(a)n k(a)g(a)n : ol(u)rtd(u)m [Tekin 1994: 21]

“Kapgan Kağan yirmi (yaşında?) idi. (Onu ben) Kapgan kağan (olarak) tahta oturttum.” [Tekin 1994: 20]

- (15) Kapgan Kağan [yeti] otuzntaerti. Kapgan Kağan olurtdum. [Tekin 1995: 92]

“Kapgan Kağan yirmi (yaşında?) idi. (Onu ben) Kapgan kağan (olarak) tahta oturttum.” [Tekin 1995: 93]

(16) qpyñqyn : [?] r [...] ntA [...]rtI : qpyñqyn : wlrtdm : [Rybatzki 1997: 39]
qapyan qayan : [?] r [...] nta [...]rtI : qapyan qayan : olortdum : [Rybatzki 1997: 71]

“Qapyan Qayan ... [als Qapyan Qayan wurde er inthronisiert]. Ich inthronisierte Qapyan Qayan.” [Rybatzki 1997: 120]

(17) KpGNKGNIñA : r[...]ntA[...]rtI : KpGNKGN : WLRTDm :
[Berta 2004: 40]

qap°yan qayan eliñä r [...] nda [...] rDI qap°yan qayan olorD°ðwm [Berta 2004: 70]

“Kapgan kagán ... Kapgan kagánt trónra ültettem.”⁸ [Berta 2004: 86]

(18) :¶».....♪○.....¶».....○¶○¶».....
[Alyılmaz 2005: 228]

(19) k(a)pg(a)n k(a)g(a)n : y(e)ti ot(u)z : y(a)şka [.....]nta [.....] (ä)rti
(T 51) “Kapgan Kağan yirmi (yaşında?) idi.” (TY 20)

“Qapyan Kagan, at (the age of) twenty-seven, ...”

“(1) Çin kaynaklarında Mo-chuo/nun (默啜= Kapgan Kağan) şad (殺sha) unvanında bulunduğu ve 27 yaşındayken ağabeyi İlteriş Kağan’ın hastalıktan vefat etmesi üzerine hakan olarak tahta çıktıktı kaydedilmektedir.

(2) Yazıtın tahribata uğrayan kısımlarında bununla ilgili şeylerin anlatılmış olma ihtimali hayli yüksektir.” [Li 2008: 227]

(20) k(a)pg(a)n k(a)g(a)n [y(e)ti] ot(u)z [y(a)ş(1)nta] ... (ä)rti : [User 2009: 132, 246, 320, 465]

(21) :¶»<...>♪○<...>¶»>¶○¶».....
kapgan kagan yeti otuz <...>nta <...>di

“Kapgan Kağan yirmi yedi <...>” [Aydın 2012: 121]

(22) :¶».....♪○.....¶».....○¶○¶».....
[Ölmez 2012: 187]

⁸ This sentence was translated into Turkish as “Kapgan kağan ... Kapgan kağanı tahta çıktırdım.” in Berta 2010: 93.

kagan kagan : [yēti] otuzntaerti : kapgan kagan : olortdum
[Ölmez 2012: 168]

“(... ?) Kapgan Kağan yirmi [yedi] idi. Kapgan Kağan’ı tahta çıkarttım.” [Ölmez 2012: 176]

III. Conclusion

As seen above, the sentences in the 51th line appear differently in the publications. According to most researchers, there are two sentences in this line. The first sentence is :**ئەڭ**.....**ئەڭ**.....**ئەڭ**:**ئەڭ**:**ئەڭ**:**ئەڭ**, if we accept the text by Radloff. This sentence can be read as *qapyan qayan : y(e)ti ot(u)z : yašqa nta ärti :*. The part *qapyan qayan : y(e)ti ot(u)z : yašqa* means “Qapyan Qaghan, at (the age of) twenty-seven”. According to the Chinese chronicles, Qapyan Qaghan was one of the younger brothers of Elteriš Qaghan (= Qutluy) and appointed as *śad*⁹ by him¹⁰; Qutluy died of a disease when Qapyan Qaghan was at the age of twenty-seven; Qapyan Qaghan appointed his younger brother as the Shad of the left wing [i.e. the Tölis people] and the son of Qutluy [i.e. Bilgä Qaghan of the future] as the Shad of the right wing [i.e. the Tarduš people].¹¹ Therefore, this sentence may be mended as follows:

:**ئەڭ**[**ئەڭ**:**ئەڭ**]**ئەڭ**:**ئەڭ**:**ئەڭ**:**ئەڭ** *Qapyan qayan : y(e)ti ot(u)z : yašqa [qayan(i)m učdoq(i)]nta [tölis bod(u)n üzä śad] ärti :* “Qapyan Qaghan, at (the age of) twenty-seven, was [the Shad above the Tölis people] when [my qaghan died]”.

For this mending confer the following examples:

öz(ii)m tarduš bod(u)n üzä śad ärt(i)m “I myself was the shad above the Tarduš people” (KT E 17)

9 “«Schad und Jabgu». Dies sind die beiden höchsten Titel der Türken nächst dem des Kakan. Sie werden nur an die nächsten Verwandten, Brüder oder Söhne, des Monarchen vergeben. Beide Titel werden als Schö-hu (葉護) und Schö (設, cant. Schit, fälschlich 没, mo, gedruckt) bereits im Tschóu-schu (Kap. 50, p. 4) erwähnt.” [Hirth 1899: 45].

10 “So wurde Ku-to-lu [= Qutluy] allmählich stark, so daß er sich schließlich selbst zum Kagan machte. Er ernannte seine jüngeren Brüder Mo-tschi-o zum Schad und To-si-fu zum Ye-hu (Yabgu).” (Liu 1958: 158) (according to 舊唐書 Jiù-táng-shū)

“Schließlich machte er [= Qutluy] sich selbst zum Khagan. Er ernannte seine jüngeren Brüder Mo-tschi-o zum Schad und To-si-fu zum Ye-hu (Yabgu).” (Liu 1958: 213) (according to 新唐書 Xīn-táng-shū)

11 “Im 2. Jahre (699) ernannte Mo-tschi-o seinen jüngeren Bruder To-si-fu zum Schad des linken Flügels und den Sohn des Ku-to-lu namens Mo-kü zum Schad des rechten Flügels.” (Liu 1958: 163) (according to 舊唐書 Jiù-táng-shū)

“Er [= Mo-tschi-o] setzte wieder To-si-fu als Linken Schad und den Sohn des Ku-to-lu, Mo-kü, als Rechten Schad ein.” (Liu 1958: 218) (according to 新唐書 Xīn-táng-shū)

tört y(e)g(i)rm̥i yaš(i)mqa tarduš bod(u)n üzä šad ol(o)rt(u)m “When I was fourteen years old, I became the shad above the Tarduš people” (BQ E 15)

toq(u)z oy(u)z bod(u)n üzä “above the Toquz Oghuz people” (T 9)

qay(i)m qayan učdoqda “when my father, the qaghan, died” (KT E 30)

[qay(i)m] qayan učdoqda “when [my father], the qaghan, died” (BQ E 13-14)

There are six examples of *qayanüm* in the Tuñuquq inscription, which denotes Elteriš Qaghan or Qapyan Qaghan:

qayanüm ‘my qaghan’ (30th line)

qayan[im] ‘[my] qaghan’ (15th line)

qayanüma ‘to my qaghan’ (12th line, 18th line, 24th line)

qayanümin ‘together with my qaghan’ (53th line)

There is no example of *učdoq(i)nta* in the Orkhon inscriptions. However, there are examples of *(e)čim qayan ol(o)rtoqda* “when my uncle, the qaghan, mounted the throne” (KT E 17), *türük bilgä qayan ol(o)rtoqinta* “when Türk Bilgä Qaghan mounted the throne” (BQ S 13), and *[qay(i)m] qayan (e)čim qayan ol(o)rtoqinta* “when my father, the qaghan, and my uncle, the qaghan, mounted the throne” (BQ N 8-9).

The past tense of the verb *olor-* is *olortii* or *olortum*, not *olordi* or *olordum*. According to Alyılmaz, the last part of the second sentence is :﴿﴾, i.e. *-d(i)m* or *-d(u)m*. Therefore, the second sentence should be :﴿﴾ ئەنلىقىسىنىڭ ئەنلىقىسىنىڭ. As Aalto already showed, not :ئەنلىقىسىنىڭ ئەنلىقىسىنىڭ. This sentence can be read as *qapyan qayan : ol(o)rtd(u)m* : “I enthroned Qapyan Qaghan”.

Bibliography

AALTO, Pentti, “G. J. Ramstedt und die Inschrift von Tonjukuk”, in *Jean Deny Armağanı / Mélanges Jean Deny*, Hazırlayanlar: János Eckmann, Agâh Sırı Levend, Međut Mansuroğlu, Türk Dil Kurumu Yayınlarından – Sayı: 172, Ankara (1958), pp. 19-24.

_____, “Materialien zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei, gesammelt von G. J. Ramstedt, J. G. Granö und Pentti Aalto, bearbeitet und herausgegeben von Pentti Aalto”, *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 60/7 (1958), pp. 1-91.

AJDAROV, G[ubайдулла], *Jazyk orxonskix pamyatnikov drevneturkskoj pis'mennosti VIII veka*, Alma-Ata 1971.

ALYILMAZ, Cengiz, “Bilge Tonyukuk Yazıtları Üzerine Birkaç Düzeltme”, *Türk Dilleri Araştırmaları* 10 (2000), pp. 103-112.

_____, *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*, Ankara 2005.

AYDIN, Erhan, *Orhun Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Külli Çor)*, Konya 2012.

- BERTA, Árpád, *Szavaimat jól halljátok..., A Türk és Uygur rovásírásos emlékek kritikai kiadása*, Szeged 2004.
- _____, translated by Emine Yılmaz, *Sözlerimi İyi Dinleyin..., Türk ve Uygur Runik Yazıtlarının Karşılaştırmalı Yayımları*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 1008, Ankara 2010.
- CLAUSON, Sir Gerard, “Some Notes on the Inscription of Toñuquq”, in *Studia Turcica*, editit L. Ligeti, *Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII*, Budapest 1971, pp. 125-132.
- _____, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.
- ERGİN, Muharrem, *Orhun Âbideleri*, İstanbul 1970.
- GIRAUD, René, *L'inscription de Bañ Tsokto*, Paris 1961.
- HIRTH, Friedrich, “Nachworte zur Inschrift des Tonjukuk. Beiträge zur Geschichte der Ost-Türken im 7. und 8. Jahrhundert nach chinesischen Quellen”, in Wilhelm Radloff, *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei. Zweite Folge: Die Inschrift des Tonjukuk*, St. Petersburg 1899 (Osnabrück 1987).
- LI, Yong-Söng, “Zu QWRDNTA in der Tuñuquq-Inschrift”, *Central Asiatic Journal* 47/2 (2003), pp. 229-241.
- _____, “Orhon Yazıtları Üzerine Bazı Notlar”, *Türk Dilleri Araştırmaları* 18 (= *Festschrift in Honor of Talat Tekin* edited by Mehmet Ölmez) (2008), pp. 207-228.
- LIU, Mau-tsai, *Die chinesischen Nachrichten zur Geschichte der Ost-Türken (T'u-kiie), I. Buch: Texte*, Wiesbaden 1958.
- _____, *Die chinesischen Nachrichten zur Geschichte der Ost-Türken (T'u-kiie), II. Buch: Anmerkungen-Anhänge-Index*, Wiesbaden 1958.
- MALOV, Sergej Jefimovič, *Pamjatniki drevnetjurkskoj pis'mennosti*, Moskva & Leningrad 1951.
- NADELJAJEV, V. M., D. M. Nasilov, E. R. Tenišev & A. M. Ščerbak (eds.), *Drevnetjurkskij slovar'*, Leningrad 1969.
- ORKUN, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları I*, İstanbul 1936.
- _____, *Eski Türk Yazıtları IV*, İstanbul 1941.
- ÖLMEZ, Mehmet, *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları, Metin-Çeviri-Sözlük*, Ankara 2012.
- RADLOFF, Wilhelm, *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei. Zweite Folge: Die Inschrift des Tonjukuk*, St. Petersburg 1899 (Osnabrück 1987).
- ROSS, E. Denison, “The Tonyukuk Inscription, being a Translation of Professor Vilhelm Thomsen's final Danish rendering”, *Bulletin of the School of Oriental Studies* VI/1 (1930), pp. 37-43.
- SERTKAYA, Osman Fikri, “Probleme der köktürkischen Geschichte: Einige Bemerkungen zur Ostseite des zweiten Steins der Tonyukuk-Inschrift”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten* 1986 (1988), pp. 53-57.
- _____, “Göktürk tarihinin meseleleri: Tonyukuk Kitabesinin İlkinci Taşının Doğu Yüzü Hakkında Bazı Yeni Görüşler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten* 1986 (1988), pp. 59-63.
- SPRENGLING, Martin, “Tonyukuk's Epitaph: An Old Turkish Masterpiece”, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* LVI/1 (1939), pp. 1-19.

- _____, “Tonyuquq’s Epitaph: Transliterated Text and New, Scientifically Annotated Translation”, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* LVI/4 (1939), pp. 365-383.
- TEKİN, Talat, *A Grammar of Orkhon Turkic*, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series vol. 69, Bloomington & The Hague 1968.
- _____, “A New Classification of the Turkic Languages”, *Türk Dilleri Araştırmaları* 1 (1991), pp. 5-18.
- _____, *Tunyukuk Yazılıtı*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 5, Ankara 1994.
- _____, “Some Remarks on the Tunyukuk Inscription”, in *Beläk Bitig, Sprachstudien für Gerhard Doerfer zum 75. Geburtstag*, Herausgegeben von Marcel Erdal und Semih Tezcan, Wiesbaden 1995, pp. 209-222.
- _____, *Orhon Yazılıları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk, Simurg Dil ve Edebiyat Dizisi*: 1, İstanbul 1995.
- _____, 돌궐 비문 연구 — 퀸 티긴 비문, 빌개 카간 비문, 투뉴쿠크 비문 — [Dol-gwəl Bimun Yəngu — Kül Tigin Bimun, Bilgä Kagan Bimun, Tunyukuk Bimun — = Researches into the Orkhon Inscriptions — Kül Tigin Inscription, Bilgä Kagan Inscription, Tuñukuk Inscription —], translated and annotated by Yong-Söng Li, Seoul 2008.
- TEZCAN, S[emih], “Tunyukuk yazıtında birkaç düzeltme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı –Belleten 1975-1976* (1976), pp. 173-181.
- THOMSEN, Vilhelm, “Alttürkische Inschriften aus der Mongolei, in Übersetzung und mit Einleitung”, übersetzt von Hans Heinrich Schaeder, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 78 (1924), pp. 121-175.
- USER, Hatice Şirin, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazılıları*, Kömen Yayınları: 32, Türk Dili Dizisi: 1, Konya 2009.